

**СУБ'ЄКТ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ОСОБІ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ
В НЕБЕЗПЕЧНОМУ ДЛЯ ЖИТТЯ СТАНІ****THE SUBJECT OF FAILURE TO PROVIDE ASSISTANCE TO A PERSON
IN A LIFE-THREATENING SITUATION**

Метою статті є дослідження суб'єкта складу кримінального правопорушення у вигляді ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. У статті розглядається питання суб'єкта складу кримінального правопорушення у вигляді ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Наголошено, що суб'єктом кримінального правопорушення може виступати лише людина, яка наразі сприймається в якості очевидного безальтернативного постулату, адже тільки людина має свідомість, а отже в її діях наявна суб'єктивна сторона злочину або кримінального проступку. Крім того, тільки відносно людини можна застосувати ефективні заходи державного впливу, що призведуть саме до виправлення засудженого. Аналізуються основні ознаки суб'єкта складу злочину та кримінального проступку: фізична особа; осудність; вік, з якого настає кримінальна відповідальність. Розглядається відмінність загального суб'єкта кримінального правопорушення від спеціального. Зазначається, що суб'єкт ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, відноситься до числа загальних – фізична осудна особа, яка на момент вчинення делікту досягла 16-річного віку. У диспозиціях ч.ч. 1-3 ст. 136 КК України відсутні вказівки щодо вимоги наявності у суб'єкта ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, додаткових обов'язкових ознак, через що можна зробити висновок про те, що суб'єкт даного злочину є загальним – ним може бути фізична осудна особа, яка вчинила делікт у віці, з якого настає кримінальна відповідальність. Наголошується на кримінально-правовій важливості дослідження особи кримінального правопорушника. На підставі аналізу статистичних даних, наданих Державною судовою адміністрацією України за період з 2015 по 2024 рр., сформовано кримінологічний портрет особи кримінального правопорушника, який вчиняє ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані – громадянин України чоловічої статі, який на момент вчинення злочину був працездатним, але не мав офіційного місця працевлаштування або навчання, з повною загальною середньою освітою, раніше не судимий.

Ключові слова: закон, злочин, небезпечний для життя стан, ненадання допомоги, суб'єкт кримінального правопорушення, суспільні відносини.

The purpose of this article is to investigate the subject of a criminal offense in the absence of assistance to a person who is in an unsafe condition for life. The article considers the issue of the subject of the criminal offense in the form of failure to provide assistance to a person who is in a life-threatening condition. It is clear that only a person can be the subject of a criminal offense, which is clearly understood as an obvious non-alternative postulate, even though only a person has knowledge, and therefore in these actions there is an obvious subjective side malice or criminal offense. In addition, only people can achieve effective approaches to the sovereign's influx that will lead to the recovery of the condemned. The main characteristics of the subject of the crime and criminal offense are analyzed: individual; sanity; age at which criminal liability arises.

The difference between the general subject of a criminal offense and the special one is considered. It is noted that the subject of failure to provide assistance to a person in a life-threatening condition is a general one – a sane person who, at the time of the commission of the tort, reached the age of 16. The criminal-legal importance of studying the personality of a criminal offender is emphasized. Based on the analysis of statistical data provided by the State Judicial Administration of Ukraine for the period from 2015 to 2024, a criminological portrait of the personality of a criminal offender who commits failure to provide assistance to a person in a life-threatening condition has been formed – a male citizen of Ukraine who, at the time of the crime, was able-bodied, but did not have an official place of employment or study, with a complete secondary education, and no previous convictions.

Key words: *law, crime, life-threatening condition, failure to provide assistance, subject of criminal offense, public relations.*

Актуальність теми. У ст. 3 Конституції України зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Захист відповідних соціальних цінностей здійснюється за допомогою реалізації державою різних заходів, у тому числі шляхом закріплення кримінальної відповідальності за найбільш суспільно небезпечні випадки посягання на них [2, с. 737].

Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи включені законодавцем до розділу II Особливої частини КК України. До їх числа належить і такий акт протиправної поведінки, як ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ст. 136 КК України).

Лише за період з 2021 по 2023 рр. на території України зареєстровано 43 випадки вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 136 КК України [3]. При цьому, широко-масштабна війна рф проти України, розпочата рашистами у лютому 2022 р., стала детермінантом поширення випадків ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, що створює нагальну потребу у посиленні протидії даному делікту, у тому числі шляхом модернізації чинної редакції згаданої норми.

Стан дослідження. На науковому рівні дослідженню питання регулювання кримінальної відповідальності за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, приділяли свою увагу такі вчені, як В. І. Антипов, В. В. Бабаніна, В. С. Березняк, В. В. Ботякова, В. О. Гацелюк, О. А. Гритенко, І. В. Дворникова, О. М. Джуца, О. О. Житний, Ю. Г. Зубець, Р. А. Каторкін, Ю. А. Кричун, В. М. Куц, В. Т. Малайренко, В. К. Магвійчук, Є. С. Назимко, В. О. Останін, Є. О. Пилипенко, В. В. Топчій, М. І. Хавронюк, О. В. Хуторянський, В. В. Шаблістий, О. С. Юнін, О. Н. Армиш та ін. Не дивлячись на це, питання суб'єкта складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 136 КК України, залишається недостатньо дослідженим.

Метою статті є дослідження суб'єкта складу кримінального правопорушення у вигляді ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

Виклад основного матеріалу. Поняття «суб'єкт кримінального правопорушення» визначено на законодавчому рівні. Відповідно до ч. 1 ст. 18 «Суб'єкт кримінального правопорушення» розділу IV «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення)» Загальної частини КК України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність [4].

Викладене дає підстави стверджувати, що суб'єкту злочину як обов'язковому елементу складу кримінального правопорушення притаманні три основні ознаки: 1) фізична особа; 2) осудність; 3) досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність [5, с. 80].

Ідея про те, що суб'єктом кримінального правопорушення може виступати лише людина наразі сприймається в якості очевидного безальтернативного постулату, адже тільки людина має свідомість, а отже в її діяннях наявна суб'єктивна сторона злочину або кримінального проступку. Крім того, тільки відносно людини можна застосувати ефективні заходи державного впливу, що призведуть саме до виправлення засудженого.

Наступною ознакою суб'єкта кримінального правопорушення виступає осудність. Проаналізуємо її детальніше.

Як зазначає С. В. Чорней, осудність – це кримінально-правове явище та відповідна категорія, що характеризує психічний стан особи під час вчинення злочину, за якого в неї повністю або

частково збережена здатність усвідомлювати свої діяння та керувати ними. Звідси розподіл осудності на повну та обмежену. Кожна особа вважається такою, яка не має психічного розладу, доки наявність такого розладу не буде встановлена на підставах та в порядку, передбачених законом. Питання про встановлення осудності виникає лише за наявності у слідства чи суду сумнівів щодо психічного стану особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом. Якщо такі сумніви відсутні, діє презумпція здатності суб'єкта до усвідомлення своїх діянь та керування ними [6, с. 12].

Наведений вище умовивід ґрунтується на положеннях ст.ст. 19 «Осудність» та 20 «Обмежена осудність» Загальної частини КК України. Додамо, що обмежена осудність не звільняє вільного від кримінальної відповідальності, проте може мати певні юридичні наслідки (наприклад, бути врахованою судом під час призначення покарання винному) [7, с. 229].

Наступною обов'язковою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення є вік. Наразі чинний закон про кримінальну відповідальність у ст. 22 передбачає дві мінімальні вікові межі: 1) загальну – за переважну більшість кримінальних правопорушень відповідальність настає з досягненням особи 16-річного віку; 2) знижений вік кримінальної відповідальності – для вичерпного кола кримінальних правопорушень, закріплених у ч. 2 ст. 22 КК України, відповідальність настає з досягненням винним 14-річного віку.

Перелічені ознаки (вік, осудність, фізична особа) є обов'язковими для всіх суб'єктів кримінальних правопорушень. Водночас, в окремих нормах Особливої частини КК передбачено, що суб'єктами відповідних злочинів або кримінальних проступків можуть виступати лише окремі категорії осіб, наділені додатковими обов'язковими ознаками. Такі суб'єкти кримінальних правопорушень, згідно ч. 2 ст. 18 КК України, мають назву спеціальних [4].

Отже, проаналізувавши зміст категорії «суб'єкт кримінального правопорушення» та розглянувши його види, розкриємо суб'єкта ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

У диспозиціях ч.ч. 1-3 ст. 136 КК України відсутні вказівки щодо вимоги наявності у суб'єкта ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, додаткових обов'язкових ознак, через що можна зробити висновок про те, що суб'єкт даного злочину є загальним – ним може бути фізична осудна особа, яка вчинила делікт у віці, з якого настає кримінальна відповідальність.

Ч. 2 ст. 22 КК України не передбачає для суб'єкта ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, зниженого віку кримінальної відповідальності, через що можна зробити висновок, що за цей злочин відповідальність настає з 16-річного віку.

Крім поняття «суб'єкт кримінального правопорушення» широко використовується термін «особа кримінального правопорушника». Визначення особи кримінального правопорушника (та його окремих ознак) відіграє важливе значення не тільки в кримінологічному, а і в кримінально-правовому аспекті. Зокрема, як вдало зазначає В. К. Гришук, воно (значення) полягає у тому, що: ознаки, що характеризують особу (самість) окремого співучасника злочину, ставляться у вину лише цьому співучасникові; ознаки особи (самості) злочинця враховуються судом при вирішенні питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності; особа (самість) злочинця враховується при вирішенні питань про застосування давності; особа (самість) злочинця враховується при призначенні покарання; особа (самість) злочинця враховується судом при вирішенні питання про звільнення засудженого від покарання та його відбування; особа (самість) злочинця враховується при вирішенні питань: 1) зняття судимості (статті 89- 91 КК України); 2) призначення примусових заходів виховного характеру (статті 93- 96 КК України); 3) у передбачених законом випадках впливає на погашення судимості (наприклад, пункти 1, 2 ч. 1 ст. 89 КК України); 4) кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх (статті 97-108 КК України) [8, с. 291].

У зв'язку із викладеним вище вбачається доречним частково проаналізувати особу кримінального правопорушника, винного у ненаданні допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Для реалізації даного завдання скористаємось звітами Державної судової адміністрації України про склад засуджених за період з 2015 по 2024 роки.

У 2015 році [9] за злочин, передбачений ч. 2 ст. 136 КК України, було засуджено два громадянина України, з яких за гендерною ознакою: одна особа чоловічої статі та одна – жіночої. Обидва винних – представники вікової категорії від 30 до 50 років, працездатні, які на момент вчинення злочину офіційно не були працевлаштовані та не навчалися у закладах освіти, мали повну загальну середню освіту. При цьому, один засуджений на момент вчинення делікту перебував у стані алкогольного сп'яніння.

У цьому ж році за ч. 3 ст. 136 КК України було засуджено чотири громадянина України, з яких за гендерною ознакою 50 % чоловіків та 50 % жінок. Більшість із засуджених (3 особи) вчинили злочину у складі групи [9].

За віковим критерієм маємо наступну картину: три особи у віковому діапазоні від 30 до 50 років, одна – у віці від 18 до 25 років. Крім того, на момент вчинення злочину у вигляді ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, двоє засуджених мали повну загальну середню освіту, тоді як решта – професійно-технічну та базову загальну середню відповідно.

75 % засуджених за ч. 3 ст. 136 КК України у 2015 році були працездатними, які офіційно не були працевлаштовані та не навчалися у закладах освіти, 25 % – безробітні. Окремо варто зазначити, що один із засуджених на момент вчинення акту делінквентної поведінки перебував у стані алкогольного сп'яніння.

Таким чином, у 2015 році більшість засуджених за ч. 3 ст. 136 КК України були громадяни України (100%) чоловічої (50%) або жіночої статі (50%) у віці від 30 до 50 років (83, 3%), які на момент вчинення делікту на працювали та не навчалися у жодних закладах (83, 3%), раніше не судимі (100%).

У 2016 р. за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, було засуджено двох громадян України чоловічої статі. Один із засуджених перебував у віковому діапазоні від 18 до 25 років, інший – від 30 до 50 років. При цьому, один із них працював робітником, тоді як інший – на момент вчинення злочину не був офіційно працевлаштованим та не навчався у закладах освіти [10].

Що стосується освіти, то на момент ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, один із засуджених мав професійно-технічну, інший – повну загальну середню.

Всі засуджені на момент вчинення кримінального правопорушення не перебували у стані алкогольного сп'яніння та не мали не знятої та непогашеної судимості.

У 2017 р. за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, було засуджено п'ять громадян України чоловічої статі, які на момент вчинення злочину не мали офіційного місця працевлаштування та не навчалися у закладах освіти. При цьому, чотири з них діяли у складі групи [11].

За віковим критерієм засуджених за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, можна диференціювати на три вікові групи: 1) від 30 до 50 років – 3 особи; 2) від 18 до 25 років – 1 особа; 3) від 50 до 65 років – 1 особа.

За критерієм освіти на час вчинення злочину маємо наступну картину: 1) професійно-технічна – 2 особи; 2) повна загальна середня – 1 особа; 3) базова загальна середня освіта – 2 особи.

Окремо зауважимо, що переважна більшість засуджених на момент вчинення злочину у вигляді ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, перебували у стані алкогольного сп'яніння (3 особи). При цьому, всі винні не мали не знятої або непогашеної судимості.

У 2018 р. за вчинення делікту, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, було засуджено чотирьох громадян України чоловічої статі. Переважна більшість винних (3 особи) вчинили даний делікт у складі групи (крім того, всі засуджені на момент вчинення злочину перебували у стані алкогольного сп'яніння) [12].

За критерієм віку засуджених на момент вчинення злочину у вигляді ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ч. 3 ст. 136 КК України) маємо такі статистичні показники: 1) від 18 до 25 років – дві особи; 2) від 25 до 30 років – одна особа; 3) від 30 до 50 років – одна особа.

75 % засуджених у 2018 році за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України), не мали офіційного місця роботи та (або) навчання, 25 % – робітники.

Що стосується освіти, то засуджених за названий акт протиправної поведінки можна диференціювати на три групи: 1) повна загальна середня освіта – 2 особи; 2) професійно-технічна освіта – 1 особа; 3) базова загальна середня освіта – 1 особа.

Окремо зауважимо, що один із засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення у вигляді ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, мав дві не зняті та непогашені судимості, тоді як решта – раніше не судимі.

У 2019 р. за ч. 3 ст. 136 КК України засуджено п'ять громадян України. За гендерною ознакою маємо наступну диференціацію: 4 особи чоловічої статі та 1 – жіночої [13].

За віковим критерієм наявні такі показники: троє засуджених за ч. 3 ст. 136 КК України перебували у віковому діапазоні від 50 до 65 років, двоє – від 30 до 50 років.

Переважає більшість засуджених (3 особи) у 2019 р. за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, на момент вчинення делікту не мали постійного офіційного місця роботи та (або) навчання, тоді як решта (2 особи) – належали до категорії «пенсіонери».

За критерієм «освіта на час вчинення злочину» засуджених за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, можна диференціювати на дві групи: 1) повна загальна середня освіта – 4 особи; 2) професійно-технічна освіта – 1 особа.

Варто зазначити, що двоє засуджених на момент ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, перебували у стані алкогольного сп'яніння. Всі суб'єкти названого кримінального правопорушення не мали не знятої або непогашеної судимості.

У 2020 році кількість засуджених за вчинення делікту, передбаченого ст. 136 КК України зменшилась до 2 осіб. Кожен із них – громадянин України чоловічої статі, який не мав офіційного місця працевлаштування та (або) навчання. Один із них момент вчинення кримінального правопорушення перебував у віці від 25 до 30 років, інший – від 30 до 50 років [14].

За освітою винних у вчиненні делікту, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, маємо наступну диференціацію: одна особа мала професійно-технічну, інша – повну загальну середню.

Варто зауважити, що один засуджений на момент вчинення зазначеного злочину перебував у стані алкогольного сп'яніння. Крім того, один винний діяв у складі групи та мав одну не зняту і непогашену судимість.

Наступного року (2021) на території України було засуджено за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, трьох громадян України, з яких дві особи чоловічої статі та одна – жіночої [15].

Зауважимо, що більшість засуджених перебували у віковій групі від 30 до 50 років, тоді як один винний – у віці від 25 до 30 років.

За заняттям засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України спостерігається наступна картина: 1) працездатні, які не працювали і не навчалися – 2 особи; 2) робітники – 1 особа.

Що стосується освіти, то маємо такі показники: 1) професійно-технічна – 1 особа; 2) повна загальна середня – 1 особа; 3) базова загальна середня – 1 особа.

Думається, доречно додати, що одна особа на момент ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, перебувала у стані алкогольного сп'яніння. Всі засуджені не мали не знятої та непогашеної судимості.

У 2022 р. на території України за вчинення кримінального правопорушення, закріпленого у ч. 3 ст. 136 КК України, було засуджено двох громадян України чоловічої статі, які не мали офіційного місця роботи та (або) навчання). Один із винних перебував у віковій групі від 18 до 25 років, інший – від 30 до 50 років [16].

Що стосується освіти на час вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, то спостерігаються такі показники: один засуджений мав професійно-технічну освіту, інший – базову загальну середню.

Зауважимо, що один засуджений на момент ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, перебував у стані алкогольного сп'яніння. Крім того, один винний мав не зняту та непогашену судимість.

Наступного року (2023) за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, було засуджено одну особу: громадянина України жіночої статі у віці від 18 до 25 років, яка на момент вчинення делікту не мала офіційного місця роботи та (або) навчання, раніше не судима, мала базову вищу освіту [17].

У 2024 р. за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 КК України, було засуджено двох громадян України чоловічої статі у віці від 30 до 50 років, працездатних, які на момент ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, не мали офіційного місця працевлаштування та (або) роботи; перебували у стані алкогольного сп'яніння; не мали не знятої та непогашеної судимості [18].

Що стосується рівня освіти засуджених у 2024 р. за вчинення злочину, закріпленого у ч. 3 ст. 136 КК України, то обидва винних мали повну загальну середню освіту.

З викладеного вище слідує, що за період з 2015 по 2024 рр. (включно) на території України за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, було засуджено 30 громадян України.

Розглянемо детальніше диференціацію зазначеної категорії осіб за різними критеріями:

1. За гендерною ознакою: 1) 25 осіб чоловічої статі; 2) 5 осіб жіночої статі.
2. За вчиненням злочину у складі групи або одноособово: 1) 19 осіб вчинили делікт одноособово; 2) 11 осіб вчинили злочин у складі групи.
3. За віковим критерієм: 1) від 30 до 50 років – 16 осіб; 2) від 18 до 25 років – 7 осіб; 3) від 50 до 65 років – 4 особи; 4) від 25 до 30 років – 3 особи.
4. За заняттям на момент вчинення злочину: 1) працевздатні, які на момент вчинення злочину не мали офіційного місця працевлаштування та (або) навчання – 24 особи; 2) робітники – 3 особи; 3) пенсіонери – 2 особи; 4) безробітні – 1 особа.
5. За освітою: 1) повна загальна середня – 13 осіб; 2) професійно-технічна – 9 осіб; 3) базова загальна середня – 7 осіб; 4) базова вища освіта – 1 особа.

Також варто зазначити, що переважна більшість засуджених на момент вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 136 КК України, не мали не знятої або непогашеної судимості (27 осіб). 50 % засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення перебували у стані алкогольного сп'яніння.

Додамо, що за іншими частинами ст. 136 КК України вироки або не виносились (ч. 1 ст. 136 КК України), або їх кількість недостатня для формування кримінологічного портрета злочинця (засуджено дві особи за ч. 2 ст. 136 КК України у 2015 році).

Отже, на підставі викладеного вище можна зробити висновок про те, що суб'єкт кримінального правопорушення у вигляді ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, відноситься до числа загальних – фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку. Кримінологічний портрет винного у вчиненні делікту, передбаченого ч. 3 ст. 136, наступний: раніше не судимий (90%) громадянин України (100%) чоловічої статі (83 %) у віці від 30 до 50 років (53 %), який на момент вчинення злочину у вигляді ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, був працевздатним, який не мав офіційного місця роботи та (або) навчання (80%), з повною загальною середньою освітою (43 %), вчинив злочин одноособово (63%), на момент вчинення делікту перебував у стані алкогольного сп'яніння (50%).

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є аналіз зарубіжного досвіду регулювання кримінальної відповідальності за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
2. Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від призову на військову службу як акти посягання на воєнну безпеку України. Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. Р. 736-760.
3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування // Офіс Генерального прокурора: офіційний вебсайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
4. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Окремі напрямки протидії колабораційній діяльності. Правове забезпечення євроінтеграції: загальноправовий та галузевий аспекти : кол. монографія. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. С. 79–102.
6. Чорней С. В. Осудність як ознака суб'єкта злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2019 207 с.
7. Шаблистий В. В. Морально-етичні аспекти запобігання злочинності щодо дітей. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 2 (10). С. 228–236.
8. Гришук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів, докторантів, наук.-пед. працівників юрид. фак. закл. вищ. освіти. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Львів, 2019. 666 с.
9. Звіт про склад засуджених за 2015 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/7_2015.xls

10. Звіт про склад засуджених за 2016 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/DSA_2017_all_docs/FEBRUARY_17/statistika_16/Cop1_7_7_16.xls

11. Звіт про склад засуджених за 2017 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/2018_DSA_docs/7_2017.xlsx

12. Звіт про склад засуджених за 2018 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/media/7_2018.xlsx

13. Звіт про склад засуджених за 2019 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/dsa_pres_slujba_2019/dsa_pres_slujba_2020/7_2019.xlsx

14. Звіт про склад засуджених за 2020 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/7_2020.xlsx

15. Звіт про склад засуджених за 2021 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/7_2021.xlsx

16. Звіт про склад засуджених за 2022 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/7_2022.xls

17. Звіт про склад засуджених за 2023 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/7_4_2023_2.xls

18. Звіт про склад засуджених за 2024 рік // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/main_site/zvit_2024/7_4.2024.xls

Дата першого надходження статті до видання: 08.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026